

Тема 4.

САНАЦІЙНИЙ АУДИТ

- 4.1. Сутність основні завдання та методи санаційного аудиту.
- 4.2. Оцінка санаційної спроможності підприємства.
- 4.3. Механізм проведення санаційного аудиту.
- 4.4. Принципи складання акта аудиторської перевірки.

4.1. Сутність, основні завдання та методи санаційного аудиту

З прийняттям Закону України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”, яким передбачена можливість досудової санації, а також санації підприємства і укладання мирової угоди під час провадження справи про банкрутство, питання проведення саме санаційного аудиту підприємств набуває надзвичайної актуальності.

Рішення санаторів, кредиторів, арбітражного суду щодо застосування процедури санації чи мирової угоди істотно залежить від висновків санаційного аудиту досліджуваного підприємства. Законом України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” передбачено, зокрема, що для з’ясування фінансового стану боржника суддя на підготовчому засіданні суду чи під час розгляду справи про банкрутство може призначити експертизу фінансового стану та наявного в підприємства плану санації. Також, якщо боржник звернеться до суду із заявою про порушення справи про своє банкрутство, на підготовчому засіданні з’ясовуються ознаки його неплатоспроможності. Арбітражний суд в ухвалі щодо порушення справи про банкрутство може зобов’язати боржника подати аудиторський висновок або провести аудит. Якщо в боржника немає для цього коштів, арбітражний суд

може призначити аудит за рахунок кредитора лише за згодою останнього. У такому разі йдеться, з одного боку, про аудит з метою встановити наявність підстав для порушення справи про банкрутство, а з іншого – про санаційний аудит, що має визначити доцільність санації підприємства.

Рішення про проведення санації підприємства чи про його ліквідацію приймається на підставі висновків *санаційного аудиту*.

Аудит — це перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення вірогідності їхньої звітності та обліку, повноти й відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам.

Аудит проводиться зовнішніми, незалежними від підприємства органами, найчастіше спеціалізованими аудиторськими фірмами або аудиторами.

До **основних принципів** аудиту належать:

- цілісність та повнота;
- об'єктивність;
- незалежність;
- конфіденційність;
- компетентність;
- документальне оформлення.

Ці принципи є основою всіх міжнародних норм аудиту і повністю стосуються й санаційного аудиту.

Санаційний аудит є окремим напрямком діяльності аудиторських фірм. Він має свої особливості як щодо методів, так і щодо об'єктів та цілей проведення. Характерною рисою санаційного аудиту є те, що він здійснюється на підприємствах, які перебувають у фінансовій кризі. Основна його мета полягає в оцінці санаційної спроможності підприємства.

Для досягнення цієї мети в процесі аудиту вирішуються такі завдання:

- проводиться причинно-наслідковий аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства;
- визначається глибина фінансової кризи та можливості її подолання;
- робиться порівняльний аналіз сильних чи слабких сторін підприємства;

– здійснюється економіко-правова експертиза наявної в підприємства санаційної концепції;

– робиться висновок про доцільність санації чи ліквідації суб'єкта господарювання.

Необхідність проведення санаційного аудиту зумовлена тим, що користувачам потрібна інформація про фінансовий стан суб'єкта господарювання та реальність санаційної концепції.

Замовниками санаційного аудиту підприємства, яке перебуває у фінансовій кризі, можуть бути:

– саме підприємство (якщо воно виходить з пропозицією про укладання мирової угоди та проведення санації під час провадження справи про банкрутство);

– теперішні та потенційні власники корпоративних прав підприємства (якщо приймається рішення про збільшення статутного капіталу);

– потенційний санатор (якщо вирішується питання про санацію підприємства реорганізацією);

– позикодавець, наприклад банківський консорціум (якщо вирішується питання про надання санаційного кредиту);

– андеррайтери (якщо вирішується питання про викуп ними корпоративних прав нової емісії);

– державні органи (якщо вирішується питання про надання підприємству державної санаційної підтримки).

Зовнішнім замовникам аудиту потрібна обґрунтована інформація, яка має підтвердити, що:

1) дані про фінансово-майновий стан боржника є достовірними і повними;

2) план санації є реалістичним;

3) вибрано найраціональніший із можливих варіантів розвитку підприємства.

Санаційний аудит проводять зовнішні аудитори в тісній співпраці з внутрішніми службами підприємства, особливо з відділом контролінгу. Санаційний аудит можна розглядати як один з інструментів зменшення до певного рівня інформаційного ризику для інвесторів, кредиторів та інших осіб, які мають намір узяти участь у фінансовій санації підприємства.

Особи, які здійснюють санаційний аудит, мають бути не лише висококваліфікованими економістами, а й розумітися на галузевих особливостях діяльності того чи іншого підприємства. У правовому та економічному плані аудитор має бути повністю незалежним як від підприємства, котре він перевіряє, так і від замовника аудиторського висновку (кредиторів та інвесторів). Загалом санаційний аудит складається з таких етапів: ідентифікація даних; експертиза; висновки; вироблення рекомендацій.

Ідентифікація даних – це збір інформації, на підставі якої можна судити про справжнє становище підприємства.

Під експертизою розуміється всебічний аналітичний процес, спрямований на здобуття об'єктивних висновків про поточний і перспективний стан об'єкта аудиту. Дані експертизи, наявні докази та їх комплексний аналіз створюють підґрунтя для висновків про санаційну спроможність підприємства та рекомендацій щодо вдосконалення санаційної концепції.

Санаційну концепцію готують або внутрішні аналітичні служби підприємства, або сторонні особи: консалтингові фірми, професійні керуючі санацією тощо, хоча іноді аудиторі беруть активну участь у розробці плану санації.

Під час санаційного аудиту використовуються різноманітні *методи й інструменти*. До головних належать такі:

- опитування (анкетування) співробітників;
- аналіз сильних і слабких сторін (СОФТ-аналіз);
- факторний аналіз відхилень;
- розробка сценаріїв;
- метод ланцюгових підстановок;
- “вартісний аналіз”;
- портфельний аналіз;
- трендовий аналіз;
- нуль-базис бюджетування.

Методи санаційного аудиту загалом збігаються з методами контролінгу.

Перш ніж проводити аудит, аудитор має підготувати в письмовому вигляді *програму санаційного аудиту*, яка визначає процедури, необхідні для досягнення поставлених цілей. До програми потрібно включити завдання аудиту з кожного напрямку, щоб вона допомагала контролювати виконувану роботу.

Перелік питань, які доцільно включити до такої програми.

1. Вивчення наявної санаційної концепції (плану санації) та збір необхідної інформації.

2. Оцінювання відбитих у плані санації вихідних даних про підприємство: аналіз виробничо-господарської діяльності; аудит фінансового стану підприємства; дослідження ситуації підприємства на ринку факторів виробництва та збуту готової продукції.

3. Перевірка правильності визначення причин кризи та сильних і слабких сторін підприємства.

4. Експертна оцінка запланованих санаційних заходів.

5. Правова оцінка діяльності підприємства та запропонованої санаційної концепції.

6. Оцінка ефективності санації.

7. Оцінка ризиків.

8. Оформлення висновку про результати аудиту.

Програма аудиту має переглядатися, якщо у процесі її виконання виявляються додаткові істотні обставини та факти.

Санаційний аудит не слід ототожнювати з причинно-наслідковим аналізом фінансового стану підприємства, який здійснюється під час розробки плану санації і є складовою частиною класичної моделі санації. Незважаючи на те, що в обох випадках використовуються одні й ті самі методи аналізу, а також на схожість цілей, між причинно-наслідковим аналізом та санаційним аудитом існує принципова різниця: у першому випадку йдеться про складову процесу розробки плану санації, у другому — про перевірку достовірності та реальності наведених у плані санації даних.

4.2. Оцінка санаційної спроможності підприємства

Санаційна спроможність — це наявність у підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей, які визначають його здатність до успішного проведення фінансової санації.

До загальних передумов санаційної спроможності відносять наявність у підприємства ефективної санаційної концепції та потенціалу для майбутньої успішної діяльності, а саме:

а) реальних можливостей збільшення виручки від реалізації, скорочення собівартості продукції і на цій основі досягнення майбутньої прибутковості фінансово-господарської діяльності;

б) реальних можливостей досягнення задовільної структури балансу;

в) реальних можливостей забезпечення стабільної ліквідності та платоспроможності.

Санаційно спроможним підприємство буде в тім разі, якщо продисконтована очікувана вартість майбутніх активів (за умови успішної санації) буде більшою за вартість його ліквідаційної маси перед проведенням санації.

Оцінюючи санаційну спроможність підприємства, виходять передовсім з його об'єктивних економіко-правових характеристик та показників. Суб'єктивна «моральна спроможність» та готовність власників підприємства і персоналу до кінця боротися за життя підприємства, як правило, відіграють незначну роль.

Економічними критеріями стійкої санаційної спроможності підприємства є його здатність до забезпечення ліквідності, відновлення прибутковості та одержання конкурентних переваг. Ці кількісні та якісні характеристики тісно взаємозв'язані.

Досягнення конкурентних переваг можливе лише за наявності стійкої ліквідності та платоспроможності, тоді як орієнтація виключно на забезпечення ліквідності дає змогу підтримати життєздатність підприємства лише в короткостроковому періоді.

З правового погляду санаційно спроможним підприємство буде в тому разі, якщо воно здатне підтримувати фінансову рівновагу в довгостроковому періоді, тобто якщо є достатні передумови для відновлення та збереження стабільної платоспроможності, аби кредитори не мали підстав звернутися із заявою до арбітражного суду, порушуючи справу про банкрутство.

З метою визначення санаційної спроможності підприємства під час санаційного аудиту вирішуються такі завдання:

– аналізується фінансово-господарська діяльність підприємства; визначаються причини фінансової кризи, її глибина та можливості подолання;

– виконується порівняльний аналіз сильних та слабких сторін підприємства;

- здійснюється економіко-правова експертиза наявної в нього санаційної концепції;
- оцінюються ризики, пов'язані з реалізацією санаційної концепції;
- робиться висновок про доцільність санації чи ліквідації суб'єкта господарювання.

4.3. Механізм проведення санаційного аудиту

Санаційний аудит є дуже важливою складовою моделі санації підприємства. Він включає ідентифікацію даних, експертизу, розробку висновків та рекомендацій.

Етапи та порядок проведення санаційного аудиту характеризуються відповідною структурно-логічною схемою наведеною на рис. 4.1. У процесі поглибленого аналізу фінансово-господарського стану підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, послідовно вирішуються такі завдання: оцінка результатів господарської діяльності за попередній та поточні роки; визначення фази кризи; ідентифікація причин кризи; виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники діяльності підприємства; виявлення та систематизація «слабких місць» у діяльності підприємства; формулювання висновку про задовільну (чи незадовільну) структуру балансу та про платоспроможність (чи неплатоспроможність) даного суб'єкта господарювання; виявлення резервів та факторів потенційної беззбиткової діяльності.

Завершується аудит загальною оцінкою санаційної придатності з наступним прийняттям рішення про доцільність санації чи ліквідації підприємства.

Вивчення наявної санаційної концепції та збір необхідної інформації

Базою для проведення санаційного аудиту є вихідні дані про оперативне (фактичне) та стратегічне становище підприємства. Джерела інформації, що використовуються в процесі санаційного аудиту, показано на рис. 4.2.

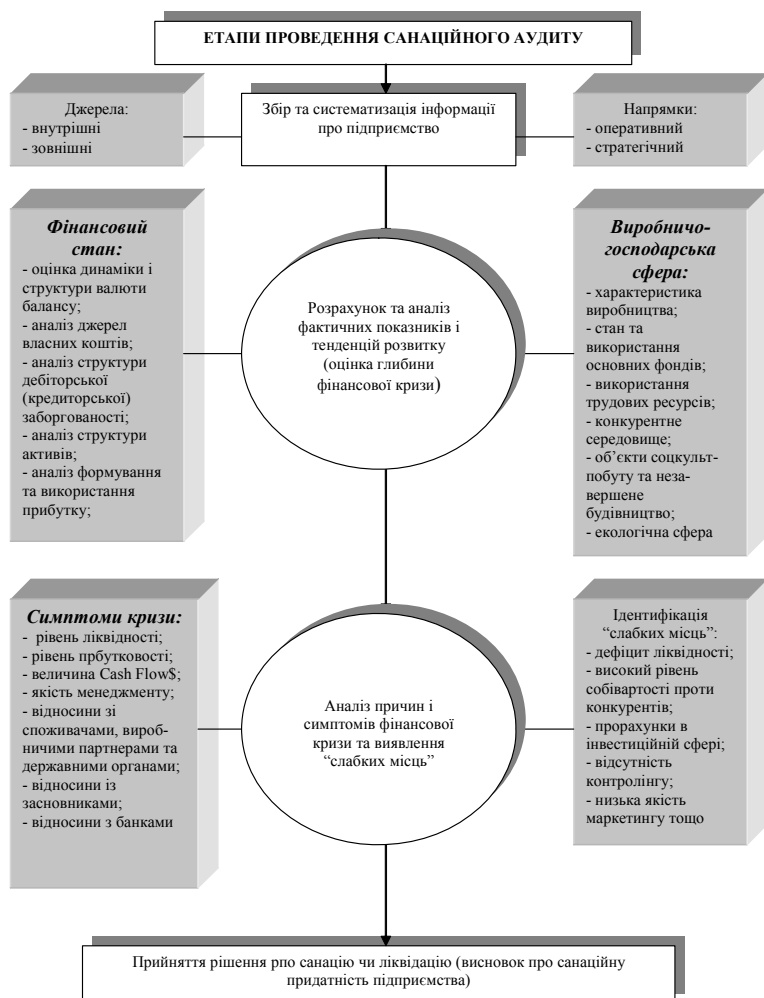

Рис. 4.1. Структурно-логічна схема проведення санаційного аудиту

Тема 4. Санаційний аудит

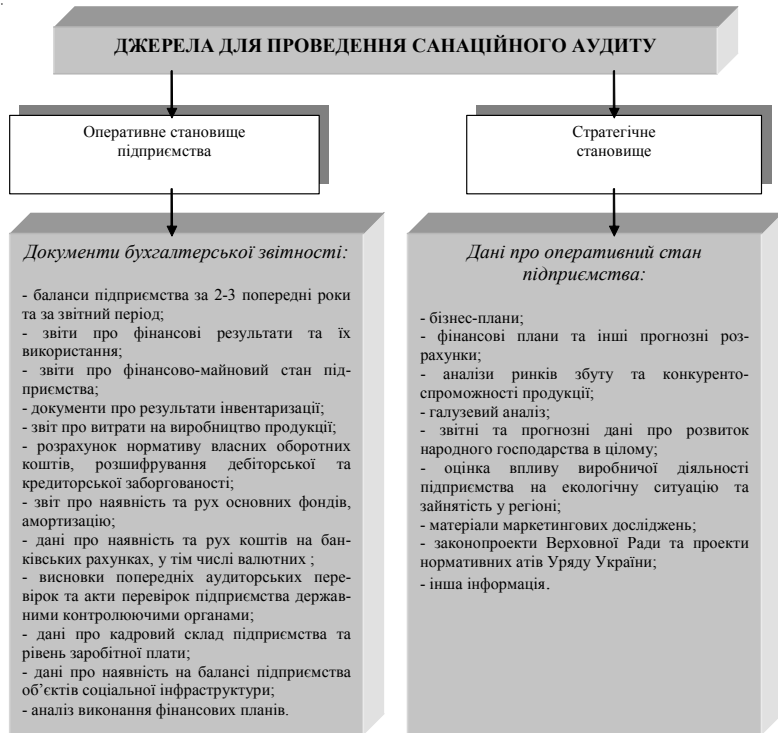

Рис. 4.2. Джерела інформації, що використовуються в процесі санаційного аудиту

Поряд зі звітними бухгалтерськими даними для оцінки санаційної придатності підприємства слід також використовувати зовнішні джерела, а саме: статистичні дані, які характеризують діяльність тієї чи іншої галузі та народне господарство в цілому, описовий матеріал засобів масової інформації, висновки незалежних експертів, нормативні документи.

Треба зауважити, що процес збирання та систематизації даних щодо стратегічного становища підприємства є набагато складнішим, ніж збирання інформації щодо його актуального стану.

Перший етап санаційного аудиту – загальне ознайомлення з наявною в підприємства санаційною концепцією та планом фінансового оздоровлення. Окрім цього збирається та систематизується інформація, використувана у процесі санацій-

ного аудиту. Аудитор для виконання своїх завдань з оцінювання санаційної спроможності суб'єкта господарювання дістає доступ до всієї комерційної інформації про нього.

Проводячи причинно-наслідковий аналіз становища підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, можна використати методику проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств, затверджену Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств 21 березня 1997 р., а також Положення про порядок проведення санації державних підприємств, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1994 р.

Як показано на рис. 4.2, оцінка масштабів та глибини кризової ситуації здійснюється на підставі причинно-наслідкового аналізу фактичних показників діяльності підприємства в розрізі фінансової та виробничо-господарської сфер.

Аудит фінансової сфери включає: оцінку динаміки і структури валюти балансу; аналіз джерел власних коштів; аналіз структури дебіторської (кредиторської) заборгованості та структури активів; аналіз формування та використання прибутку.

Перш ніж починати санаційний аудит, аудитор має взяти в керівника підприємства *пояснювальну записку до плану санації*, що підлягає експертизі. Записка підтверджує повноту й достовірність плану, а також фактичного матеріалу, на якому він базується, і водночас визначає повноваження аудитора. Ця записка може мати такий вигляд.

Пояснювальна записка до плану санації

Пояснювальна записка, подана аудитору, який проводить санаційний аудит підприємства, підтверджує, що я як керівник підприємства засвідчую таке.

1. Вся документальна інформація, дані оперативного бухгалтерського обліку та звітності, інші докази, що потрібні для проведення санаційного аудиту і були Вами замовлені, у повному обсязі надані у Ваше розпорядження. Окрім цього, усі додаткові матеріали та обставини, які, на нашу думку, стосуються плану санації, достовірність якого перевіряється, будуть Вам надані.

2. Під час розробки плану санації були враховані всі основні дані щодо фінансово-господарської діяльності підприємства,

зокрема інформація про фінансовий стан, економіко-правові відносини (у тому числі дані про характер фінансових відносин із власниками та засновниками підприємства), дані про стан боргових відносин із кредиторами та інші виробничі й ринкові фактори, що стосуються підприємства.

3. Всі особи, економічних інтересів яких стосуються або можуть стосуватися обставини й заходи, передбачені планом санації, дістали своєчасне і повне повідомлення про це.

4. Договори та контракти, предмет яких, строки виконання чи інші умови мають (або можуть мати) значення для оцінювання економічного стану підприємства, надаються у Ваше розпорядження.

5. Усі спірні моменти, у тому числі арбітражного характеру, враховані при розробці плану санації.

6. Вам надається доступ до всіх приміщень, а також до всіх документів, бухгалтерських книг та інших джерел інформації, необхідних для оцінювання плану санації.

7. Для інформаційного сприяння здійсненню санаційного аудиту за моїм наказом у розпорядження аудитора переходять такі співробітники .... Вони зобов'язані забезпечувати аудитора необхідним довідковим матеріалом та іншою інформацією про підприємство.

Дані про підприємство мають характеризувати його оперативний і стратегічний стан. Поряд зі звітними бухгалтерськими даними та іншою внутрішньою інформацією для оцінювання санаційної спроможності підприємства слід також використовувати зовнішні джерела, а саме: статистичні дані, що стосуються діяльності тієї чи іншої галузі та народного господарства в цілому, описовий матеріал із засобів масової інформації, висновки незалежних експертів, нормативні документи.

Процес збирання та систематизації даних щодо стратегічного стану підприємства є набагато складнішим, ніж збирання інформації щодо його актуального стану.

Відбиті в санаційній концепції вихідні дані про оперативний (фактичний) та стратегічний стан підприємства оцінюються у процесі поглибленого аналізу його фінансово-господарського стану. При цьому послідовно вирішуються такі завдання:

- 1) аналізується виробничо-господарська діяльність;
- 2) аналізується фінансовий стан підприємства;

3) досліджується ситуація, в якій перебуває підприємство на ринку факторів виробництва та збуту готової продукції.

Аналіз виробничо-господарської діяльності

У процесі виробничо-господарського аналізу діяльності підприємства виявляються сильні та слабкі сторони виробничої сфери підприємства з метою виробити рекомендації щодо їх мобілізації чи усунення.

Аналізуючи *виробничо-господарську діяльність*, аудитор виконує таку роботу.

1. Вивчає загальну виробничу структуру підприємства.
2. Оцінює рівень існуючої технології виробництва.
3. Аналізує витрати на виробництво.
4. Аналізує рух основних фондів та амортизаційних відрахувань.
5. Оцінює показники праці.

1. Загальна виробнича структура підприємства.

Вивчення загальної виробничої структури підприємства вирішує такі завдання:

– досліджуються основні техніко-економічні показники структурних підрозділів (обсяги виробництва, чисельність, основні фонди, фонд оплати праці тощо);

– визначаються основні види продукції, обсяги їх випуску та реалізації за попередній і звітний роки, а також прогнозні показники на наступні роки для кожного структурного підрозділу та для підприємства в цілому;

– визначається частка кожного виду продукції в загальному її обсязі;

– визначається кількість та місцезнаходження окремих структурних підрозділів, у тому числі допоміжних і обслуговуючих, оптимальність їх розташування, а також стан будівель і споруд;

– проводиться експертиза доцільності утворення окремих підрозділів у ході майбутньої реструктуризації.

2. Оцінка рівня існуючої технології виробництва вирішується в таких аспектах:

- а) наявність сучасних передових технологій;
- б) застосування автоматизованих систем управління;

в) використання “ноу-хау” та власних інноваційних розробок; Звертається також увага на циклічність технологічних процесів, їх безперервність, повторне використання продуктів переробки (відходів), наявність науково обґрунтованих норм виготовлення продукції, серійність виробництва.

3. Аналіз витрат на виробництво.

Вивчається ефективність планування собівартості та здійснюється *факторний аналіз відхилень факту від плану*.

На підставі первинних бухгалтерських документів визначається сума витрат у собівартості продукції, які не пов’язані з виробничо-господарською діяльністю. При цьому аналізується фактична (у натуральному та вартісному виразі) наявність сировини, матеріалів, палива, купованих напівфабрикатів, інших товарно-матеріальних цінностей, які не стосуються виробництва продукції. На цій основі розробляються рекомендації щодо їх подальшого використання, зокрема продажу.

Приділяється увага питанню правильності віднесення витрат на собівартість продукції та на валові витрати для цілей оподаткування. У разі порушення вимог Закону “Про оподаткування прибутку” в частині формування валових витрат підприємство очікують фінансові санкції.

4. Аналіз основних фондів та амортизаційних відрахувань.

При дослідженні цього питання слід виходити з того, що балансова вартість окремих майнових активів майже ніколи не дорівнює їх реальній ринковій ціні.

Аудитор звертає увагу на основні фонди, які було придбано, реалізовано, ліквідовано або здано в оренду протягом останніх періодів. Показники завантаженості основних фондів, зносу, матеріало- та енергомісткості, прогресивності технологічних процесів порівнюються з аналогічними показниками діяльності підприємств, що працюють у відповідній галузі найуспішніше.

Перевіряється правильність проведення та відбиття у звіті даних таких операцій, пов’язаних з рухом основних фондів:

- надходження та реалізація;
- індексація основних фондів;
- ремонт та амортизація;

- ліквідація та інші види вибуття;
- інвентаризація.

Майновий стан підприємства оцінюється на підставі дослідження таких показників:

- коефіцієнт зносу основних фондів;
- коефіцієнт оновлення;
- коефіцієнт вибуття;
- частка активної частини основних фондів у структурі основних фондів.

5. Аналіз показників праці.

При виконанні цього завдання аудитор досліджує динаміку чисельності працівників та рівня заробітної плати, обсяги прихованого безробіття, плинність кваліфікованих робітників та інженерно-технічних кадрів. З'ясовуються причини, які призвели до втрат робочого часу (відсутність замовлень, сировини, втрата традиційних ринків збуту, висока ціна продукції, незадовільна робота обладнання, відсутність маркетингових досліджень тощо), робиться висновок про відповідність (невідповідність) кількості працівників потребам виробництва.

Аудит фінансової сфери підприємства

Проводячи фінансовий аналіз, слід додержуватися певної послідовності дій.

На початковому етапі виконуються підготовчі заходи, що забезпечують робильність аналітичних розрахунків. Добираються і систематизуються звітні матеріали, перевіряється взаємний зв'язок економічних показників і оцінюється їх порівнянність.

Основним джерелом інформації при аналізі фінансової сфери є типові форми річної бухгалтерської звітності підприємств:

- баланс підприємства – форма №1;
- звіт про фінансові результати – форма №2;
- звіт про фінансово-майновий стан – форма №3.

Аналізуючи фінансовий стан підприємства, що перебуває у кризі, можна скористатися *Методикою проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та Методикою інтегрального оцінювання інвестиційної привабливості підприємств та організацій*, які затверджено Агентством з питань запобігання банкрутству

підприємств, а також *Положенням про порядок проведення санації державних підприємств*, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 8 лютого 1994 р.

Аудит фінансової сфери передбачає:

- оцінювання динаміки та структури валюти балансу;
- аудит власного капіталу;
- аудит позичкового капіталу та кредиторської заборгованості;
- оцінювання ліквідності активів підприємства та його платоспроможності;
- аудит реальних та фінансових інвестицій;
- аналіз дебіторської заборгованості;
- аналіз Cash-Flow;
- оцінювання ділової активності підприємства.

1. Оцінювання динаміки та структури валюти балансу.

Першим кроком є вивчення динаміки валюти балансу та його структури за кілька років. Тенденція до зменшення валюти балансу свідчить про скорочення підприємством обсягів своєї господарської діяльності. Це, у свою чергу, і може бути головною причиною його неплатоспроможності. У процесі аналізу балансу особлива увага звертається на дослідження та розшифрування таких статей:

- товари відвантажені, не оплачені в строк,
- розрахунки з дебіторами за товари, роботи та послуги, не оплачені в строк;
- збитки звітного й минулих років;
- довгострокові (короткострокові) кредити та позики, не погашені в строк;
- розрахунки з кредиторами за товари, роботи та послуги, не оплачені в строк.

Досліджуючи динаміку валюти балансу та його структуру, використовують *трендовий метод аналізу* (кожну позицію балансу порівнюють із даними попередніх років) та *бенчмаркінг* (окремі статті порівнюють з аналогічними середньогалузевими показниками та показниками підприємств, котрі є провідними в галузі). На цій підставі робиться висновок про основні тенденції динаміки показників. Аналізуючи окремі статті балансу, доводиться зважати на те, що реальна ринкова вартість

деяких активів, відбитих у балансі, може бути значно нижчою за їх балансову вартість або взагалі дорівнювати нулю.

2. Аудит власного капіталу.

Наступним кроком є аналіз джерел власних коштів. Оскільки однією з важливих характеристик фінансового стану підприємства є його фінансова незалежність від зовнішніх джерел, то виявляється доцільним обчислення коефіцієнта фінансової незалежності, «автономії» (*Кавт*).

Він визначається як відношення загальної суми власних коштів до підсумку балансу [*Кавт* = *ряд. 495* / *ряд. 760 балансу*]. Практика свідчить, що загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суми власних джерел фінансування, тобто критичне значення *Кавт* = 0,5. Що вищим є значення коефіцієнта, то ліпшим є фінансовий стан підприємства (менша залежність від зовнішніх джерел).

Для визначення фінансової стійкості розраховують коефіцієнт фінансової стабільності (*Кфс*), який характеризує співвідношення власних та позикових коштів [*Кфс* = *ряд. 495* / (*ряд. 530* + *ряд. 750*)]. Перевищення власних коштів над позиковими вказує на те, що підприємство має достатній рівень фінансової стійкості і є відносно незалежним від зовнішніх фінансових джерел. Нормативне значення *Кфс* має перевищувати 1.

Якщо ця умова не виконується, то слід з'ясувати причини зменшення фінансової стабільності (падіння виручки, зменшення прибутковості, необґрунтоване збільшення матеріальних запасів тощо).

Важливе значення в процесі аналізу джерел власних коштів має показник фінансового лівериджу (*Фл*), який характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань і визначається як відношення довгострокових зобов'язань до джерел власних коштів [*Фл* = *ряд. 530* / *ряд. 495 балансу*].

Зростання значення фінансового лівериджу свідчить про зростання фінансового ризику, тобто можливість утрати платоспроможності. У такому разі детальніше аналізуються показники другого розділу пасиву балансу.

Під час аудиту увага зосереджується на таких питаннях:

- склад і структура джерел власних фінансових ресурсів;
- структура сукупного капіталу підприємства;

- правильність формування статутного фонду та порядок оцінювання вкладів;
- можливості збільшення статутного фонду та необхідність санації балансу;
- можливості реструктуризації статутного фонду;
- структура та джерела формування додаткового капіталу;
- наявність резервних (страхових) фондів;
- наявність нерозподіленого прибутку (непокритих збитків).

Показники структури капіталу, розраховані на основі окремих статей балансу, дають викривлену інформацію про реальний фінансовий стан підприємства. Так, на більшості вітчизняних підприємств показники фінансової незалежності, фінансового левериджу та інші є значно кращими від аналогічних показників провідних зарубіжних підприємств.

Згідно з новою системою бухгалтерського обліку структура та склад власного капіталу відобразяться в ПБО 2 “Баланс” та в ПБО 5 “Звіт про власний капітал”, де міститься важлива для фінансового аналізу інформація про зміни (збільшення, зменшення) статутного, додаткового та резервного капіталу, а також про нерозподілений прибуток. Аналітик, досліджуючи санаційну спроможність підприємства, звертає увагу на можливості та умови здійснення інвестицій у власний капітал потенційними санаторами (якщо це передбачено санаційною концепцією), аналізує напрямки використання залучених у такий спосіб фінансових ресурсів.

На цьому етапі аудиту обчислюють показники, наведені в табл.4.1.

Таблиця 4.1

Показники, що характеризують структуру капіталу та фінансову незалежність підприємства

Показник	Розрахункова формула		Рекомендоване значення
	Загальна	За статтями балансу	
Незалежності (автономії)	Власний капітал	Рядок 495/Рядок 760*	0,5 і більше
	Валюта балансу	Рядок 380/Рядок 640**	
Фінансової стабільності	Власний капітал	Рядок 495/(Рядок 530+Рядок 750)*	1 і більше
	Позиковий капітал	Р. 389/(Р.430+Р.480+Р.620+Р.640)**	
Фінансового левериджу	Довгострокові пасиви	Рядок 530/Рядок 495*	0,5 і менше
	Власний капітал	Рядок 480/Рядок 380**	

* Форма №1

** ПБО 2.

Не існує єдиних підходів до визначення оптимального співвідношення між власним і позичковим капіталом. Вони залежать від особливостей фінансово-господарської діяльності конкретного підприємства, галузі, до якої воно належить, обсягів діяльності та інших факторів. Наведені в табл.4.1 рекомендовані значення показників є доволі умовними і можуть бути лише певним узагальненим орієнтиром.

Аудит власного капіталу акціонерного товариства включає в себе також розрахунок показників ринкової активності підприємства, до яких належать:

- коефіцієнт цінності акцій (відношення ринкової ціни однієї акції до суми дивіденду на одну акцію);
- рентабельність акцій (показник, обернено пропорційний до коефіцієнта цінності акцій);
- сума дивідендів на одну акцію.

Розрахунок показників прибутковості акцій розглядається в третьому розділі ПБО 3 “Звіт про фінансові результати”.

3. Аудит позичкового капіталу та кредиторської заборгованості.

У процесі санаційного аудиту за даними аналітичного обліку на останню звітну дату проводиться розшифрування кредиторської та дебіторської заборгованості з фіксацією дати її виникнення та суми. Зростання дебіторської заборгованості свідчить про надання підприємством товарних позик споживачам своєї продукції. Кредитуючи їх, підприємство фактично ділиться з ними частиною свого прибутку. Водночас кредитор може брати кредити для забезпечення своєї діяльності, що призводить до збільшення власної кредиторської заборгованості.

Досліджуючи це питання, слід урахувувати, що штрафи, пені, неустойки, які визнані боржником або щодо яких є рішення арбітражного суду про стягнення, відносять на результати фінансово-господарської діяльності і до їх одержання чи сплати відображають у звітності одержувача та платника відповідно в статтях дебіторів і кредиторів.

Дебіторська заборгованість, щодо якої строк позовної давності минув (і підприємство зверталось з позовом до арбітражного суду), з наказу керівництва підприємства списується на валові витрати або погашається за рахунок страхового резерву. Водночас списання боргу внаслідок неплатоспроможності боржника не є підставою для анулювання заборгованості. Цю

заборгованість треба відобразити в балансі не менше п'яти років з моменту списання для можливого стягнення в разі зміни фінансово-майнового стану боржника. Якщо дебітор повністю або частково погашає безнадійну заборгованість, яку належним чином було списано, кредитор збільшує валовий дохід на суму компенсації, одержану від дебітора, у податковий період, протягом якого було повернуто вказану заборгованість.

У разі, коли дебітор не погасив заборгованості або кредитор не звернувся до арбітражного суду з позовом про стягнення такої заборгованості протягом терміну, визначеного законодавством, валові доходи кредитора і дебітора збільшуються на суму заборгованості.

У ході аудиту *позичкового капіталу та кредиторської заборгованості* вирішуються такі завдання:

- визначаються склад і структура позичкових засобів;
- розшифровується поточна кредиторська заборгованість;
- визначається розмір простроченої заборгованості й оцінюються можливості пролонгації та реструктуризації заборгованості;
- вивчаються можливості емісії облігацій та залучення додаткових позик.

Пасиви балансу доцільно розбити (залежно від терміну їх сплати) на чотири групи.

1. Найбільш термінові зобов'язання (П1) – до них слід віднести кредити та позики, не погашені в строк, а також розрахунки за товари, роботи, послуги, не сплачені в строк.

2. Короткострокові пасиви (П2) – уся короткострокова заборгованість за відрахуванням найбільш термінових зобов'язань.

3. Довгострокові пасиви (П3) – довгострокові кредити та позики.

4. Постійні пасиви (П4) – власний капітал.

Аудитор має перевірити повноту відображення в балансі та у фінансовому плані підприємства поточної заборгованості, тобто заборгованості, яку слід погасити найближчим часом. Особлива увага приділяється тому, чи враховані всі платежі до бюджету (зокрема нараховані штрафи), чи правильно визначена частка довгострокових позик, що її потрібно погасити в короткостроковому періоді, заборгованість із заробітної плати тощо.

У процесі санаційного аудиту за даними аналітичного обліку на останню звітну дату розшифровується кредиторська заборгованість з фіксуванням дати її виникнення та суми.

Суми кредиторської заборгованості (щодо яких строк позовної давності минув) перед державними підприємствами підлягають перерахуванню дебітором у відповідний бюджет не пізніше 10 числа наступного після закінчення строку позовної давності місяця. За несвоєчасне перерахування заборгованості в бюджет стягується пеня в розмірі 0,3% від суми заборгованості за кожен день прострочки.

Аналізуючи довгострокову кредиторську заборгованість, звертають увагу на цільове використання довгострокових кредитів банків та інших позикових коштів, які одержано протягом останніх трьох років, а також на розміри штрафних санкцій, відсотків, сплачених через порушення розрахунково-платіжної дисципліни (в тому числі через несвоєчасне повернення банківських кредитів). Роблять висновки щодо стану відносин між підприємством і банками, котрі його кредитують, між підприємством і його найбільшими кредиторами — виробничими партнерами. Оцінюють можливості одержати платіжні поступки, розробляють пропозиції та заходи для стимулювання участі кредиторів у санації підприємства-боржника. Структура поточної кредиторської заборгованості досліджується групуванням даних у спеціальній таблиці (табл. 4.2).

Таблиця 4.2.

Структура поточної кредиторської заборгованості

№	Показники	Ф1 рядок	На початок року		На кінець року		Відхилення	
			сума, тис.грн	% до суми	сума, тис.грн	% до суми	сума, тис.грн	(+,-) %
1	Короткострокові кредити банків	600						
2	Короткострокові позикові кошти	610						
3	Короткострокові кредити та позики, що їх не погашено своєчасно	620						
4	Розрахунки з кредиторами							
	• за роботи, товари, послуги, строк оплати яких ще не настав	630						
	• за товари, роботи, послуги, не оплачені своєчасно	640						
	• за векселями виданими	650						
	• за авансами одержаними	660						
	• з бюджетом	670						
	• зі страхуванням	690						
	• з оплати праці	700						
	• з дочірніми підприємствами	710						
	• з іншими кредиторами	720						
	Усього			100		100		

Аудитор має також оцінити можливості емісії та розміщення облигацій, якщо це передбачено санаційною концепцією підприємства. При цьому аналізується попередня діяльність підприємства стосовно випуску облигацій (якщо він був), а також визначається ефективність використання коштів, залучених у результаті емісії.

4. Оцінка ліквідності активів підприємства та його платоспроможності.

Суттєвим аналітичним блоком санаційного аудиту є аналіз структури активів підприємства. Активи підприємства та їх структура вивчаються як з погляду їхньої участі у виробництві, так і з погляду оцінки їхньої ліквідності. Зміна структури активів у бік збільшення частки оборотних коштів може вказувати на:

- формування мобільнішої структури активів, що сприяє прискоренню оборотності коштів підприємства;
- відволікання частини поточних активів на кредитування споживачів товарів, дочірніх підприємств та інших дебіторів, що свідчить про фактичну іммобілізацію цієї частини оборотних коштів у виробничому циклі;
- згортання виробничої бази.

На цьому етапі аудиту вирішуються такі основні завдання:

- аналізуються оборотні активи;
- визначається рівень ліквідності активів;
- оцінюється платоспроможність підприємства;
- визначається, як виконуються умови забезпечення фінансової рівноваги.

Для того щоб зробити правильні однозначні висновки про причини зміни даної пропорції в структурі активів, проводять детальний аналіз розділів і окремих статей активу балансу.

Активи підприємства та їх структура вивчаються як з погляду їх участі у виробництві, так і щодо оцінки їх ліквідності. *Ліквідність означає здатність окремих елементів активів трансформуватися в грошові кошти.*

Платоспроможністю (ліквідністю) підприємства називається його спроможність здійснювати платежі наявними засобами або такими, що безперервно поповнюються за рахунок його діяльності. Управління ліквідністю дозволяє уникнути трива-

лої, а нерідко й тимчасової неплатоспроможності і полягає в гнучкому, оперативному плануванні та координуванні виплат за борговими зобов'язаннями з огляду на грошові надходження на рахунок підприємства.

Активи залежно від швидкості перетворення їх на грошові кошти поділяють на чотири групи.

1. Найбільш ліквідні активи (A1) – грошові кошти в касі, на розрахунковому рахунку, валютному та інших рахунках, а також короткострокові фінансові вкладення.

2. Активи, які можна швидко реалізувати (A2) – дебіторська заборгованість та інші активи третього розділу балансу за відрахуванням найбільш ліквідних активів.

3. Активи, які повільно реалізуються (A3) – статті другого розділу активу за відрахуванням витрат майбутніх періодів.

4. Активи, що важко реалізуються (A4) – переважно статті першого розділу активу балансу.

Таке групування є досить умовним, оскільки окремі об'єкти основних фондів досить часто можуть бути набагато ліквіднішими, ніж окремі позиції дебіторської заборгованості чи запасів і витрат. Окремі активи можна віднести також до категорії неліквідних, наприклад дебіторську заборгованість, яка має ознаки безнадійної, деякі види застарілого обладнання і т. ін.

Поточна ліквідність балансу підприємства визначається порівнянням окремих груп пасивів та активів. Баланс вважається ліквідним, якщо виконуються такі нерівності:

$$\begin{array}{ll} A1 \geq P1; & A3 \geq P3; \\ A2 \geq P2; & A4 \leq P4. \end{array}$$

Невиконання цих нерівностей означає, що на підприємстві порушена фінансова рівновага. *Якщо наявних активів у ліквідній формі недостатньо для задоволення в установленій строк вимог, висунутих до підприємства з боку кредиторів, та виконання зобов'язань перед бюджетом, то такий суб'єкт підприємницької діяльності вважається неплатоспроможним.*

При дослідженні фінансової рівноваги застосовують *групу показників ліквідності та платоспроможності*, що є пріоритетними під час визначення глибини фінансової кризи та оцінювання санаційної спроможності підприємства. Перелік цих показників та порядок їх розрахунку ілюструє табл.4.3.

Важливим показником платоспроможності підприємства є коефіцієнт покриття (K_n). Він визначається співвідношенням усіх поточних активів (за вирахуванням витрат майбутніх періодів) до короткострокових зобов'язань і характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення заборгованості протягом певного періоду:

$$K_n = \text{IIA} + \text{IIIA} / \text{IIIP} = (\text{ряд. 150} + \text{ряд. 320} - \text{ряд. 120}) / \text{ряд. 750 балансу}$$

де: IIA — підсумок другого розділу активу балансу;

IIIA — підсумок третього розділу активу балансу;

IIIP — підсумок третього розділу пасиву балансу.

Коефіцієнт покриття показує, скільки грошових одиниць оборотних коштів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Критичне значення $K_n = 1$. За $K_n < 1$ підприємство має неліквідний баланс. Значення K_n у межах 1 — 1,5 свідчить про те, що підприємство своєчасно погашає борги.

Абсолютне чи відносне зростання оборотних коштів може свідчити не тільки про розширення виробництва або дію факторів інфляції, а й про сповільнення обороту коштів, що спричиняє збільшення їхньої маси.

Збільшення питомої ваги виробничих запасів у структурі активів може свідчити про:

- зростання виробничого потенціалу підприємства;
- прагнення за рахунок вкладень у виробничі запаси захистити грошові активи підприємства від знецінення під впливом інфляції;
- нераціональність вибраної господарської стратегії, унаслідок чого значну частину поточних активів іммобілізовано в запасах, ліквідність яких може бути дуже низькою.

За значного збільшення запасів і витрат необхідно проаналізувати, чи не відбувається це збільшення за рахунок необгрунтованого відволікання активів з виробничого обороту, що призводить до збільшення кредиторської заборгованості та погіршення фінансового стану підприємства.

Найважливішим показником, який розраховується в процесі санаційного аудиту, є коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{ал}$). Він показує частину короткострокової заборгованості,

яку підприємство має можливість погасити в найближчий період, і визначається як відношення суми грошових засобів та короткострокових фінансових вкладень до суми короткотермінових (поточних) зобов'язань:

$$\text{Кал} = (\text{ряд. 250} + \text{ряд. 260} + \text{ряд. 270} + \text{ряд. 280} + \text{ряд. 290}) / \text{ряд. 750 балансу}$$

Коефіцієнт абсолютної ліквідності вважається достатнім, якщо він перевищує 0,2. За порушення даної умови підприємство вважають неплатоспроможним.

Платоспроможність підприємства визначається передусім обсягом і мобільністю його власних оборотних коштів. Абсолютне чи відносне зростання оборотних коштів може свідчити не лише про розширення виробництва або дію факторів інфляції, а й про сповільнення обороту коштів, що спричинюється до збільшення їх маси.

Для того щоб зробити правильні однозначні висновки про причини зміни пропорції у структурі активів, докладно аналізують розділи й окремі статті активу балансу.

Таблиця 4.3

Показники ліквідності та платоспроможності підприємства

Показник	Розрахункова формула		Рекомендоване значення
	Загальна	За статтями балансу	
Коефіцієнт покриття	Поточні активи	(Р.150+Р.320-Р.120)/Р.750*	1 і більше
	Короткострокові пасиви	Рядок 260/Рядок 620**	
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Грошові кошти+КФВ	(Р.250+Р.260+Р.270+Р.280+Р.290)/Р.750*	0,2 і більше
	Короткострокові пасиви	(Р.220+Р.230+Р.240)/Рядок 620**	
Власні оборотні засоби	Власний капітал-Основні засоби-Засапи і витрати	Рядок 495-Рядок 070-Рядок 150* Р.380-Р.080**	-

КФВ – короткострокові фінансові вкладення

* Форма №1

** ПБО 2.

5. Аналіз дебіторської заборгованості.

У процесі санаційного аудиту, за даними аналітичного обліку, на останню звітну дату проводиться розшифровка дебіторської заборгованості та її класифікація з фіксацією дат виникнення і

сум у розрізі окремих контрагентів. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності дано в ПБО 10 “Дебіторська заборгованість”.

Розрізняють:

– *поточну дебіторську заборгованість* (яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашеною протягом дванадцяти місяців від дати складання балансу);

– *довгострокову дебіторську заборгованість* (яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашеною пізніше ніж через дванадцять місяців від дати складання балансу). На відміну від поточної дебіторської заборгованості довгострокова заборгованість відображається в першому розділі активу балансу, складеному за національними стандартами бухгалтерського обліку, що зумовлено меншим рівнем її ліквідності.

Поточна дебіторська заборгованість включається до підсумку балансу за чистою реалізаційною вартістю, яка визначається як різниця між поточною заборгованістю та резервом сумнівних боргів. Резерв сумнівних платежів розраховується двома способами:

1) виходячи з платоспроможності окремих дебіторів (якщо існує значний ризик невиконання платежів);

2) на підставі класифікації дебіторської заборгованості.

За другим способом здійснюється групування заборгованості за строками її непогашення із розрахунком коефіцієнта сумнівності для кожної групи згідно із сумою безнадійної дебіторської заборгованості за попередні звітні періоди.

Величина резерву сумнівних платежів визначається як сума добутків поточної дебіторської заборгованості відповідної групи та коефіцієнта сумнівності відповідної групи.

Зростання дебіторської заборгованості свідчить про надання підприємством товарних позик споживачам своєї продукції. Кредитуючи їх, підприємство фактично ділиться з ними частиною свого прибутку. Водночас кредитор може брати позики для забезпечення своєї діяльності, що призводить до збільшення власної кредиторської заборгованості.

б. Аудит реальних та фінансових інвестицій (вкладень).

Згідно з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку до інвестиційної діяльності підприємства відносять операції з придбання (спорудження, виготовлення) і продажу майна, що амортизується, — основних фондів, нематеріальних активів та інших необоротних активів, а також довгострокових та короткострокових фінансових інвестицій.

Цей напрямок аудиту охоплює такі аспекти:

- склад, структура та доцільність реальних інвестицій;
- склад, структура та прибутковість фінансових вкладень;
- джерела фінансування інвестицій та правильність їх відбиття в обліку.

Під час аудиту операцій, пов'язаних з капітальними вкладеннями, досліджується перелік об'єктів інвестування, встановлюється наявність кошторисів, актів введення в експлуатацію та обґрунтованість витрат. Існування довгострокових фінансових вкладень свідчить про інвестиційну спрямованість підприємства. Якщо підприємство перебуває у фінансовій кризі і йому загрожує неплатоспроможність, необхідно розшифрувати інвестиційні вкладення, дати оцінку їх ліквідності та визначити доцільність відволікання коштів до цих активів.

7. Аналіз Cash-Flow.

Попередній аналіз ґрунтувався здебільшого на оцінці певних статей активу та пасиву балансу підприємства. Фактичною базою аналізу *Cash-Flow* є дані звіту про прибутки та збитки (звіту про фінансові результати та їх використання).

З метою визначення величини чистих грошових потоків, які залишаються в розпорядженні підприємства, використовується показник *Cash-Flow*. Даний показник розраховують підсумовуванням прибутку, що залишається *Cash-Flow* в розпорядженні підприємства у визначеному періоді, й амортизаційних відрахувань, нарахованих у цьому самому періоді. Доцільно також обчислювати коефіцієнт співвідношення і заборгованості (нетто).

Цей показник можна розглядати у трьох аспектах.

1. Як фінансово-економічний показник (індикатор спроможності фінансування за рахунок внутрішніх фінансових джерел).

2. Як показник результативності фінансово-господарської діяльності (індикатор теперішньої та майбутньої доходності підприємства).

3. Як загальний індикатор фінансового стану підприємства.

Залежно від цілей фінансового аналізу обирають різні підходи до розрахунку *Cash-Flow*. Найпоширеніший спосіб розрахунку полягає в тому, що до прибутку, який залишається в розпорядженні підприємства у визначеному періоді, додаються амортизаційні відрахування за цей самий період. *Cash-Flow* показує, яку суму грошових коштів із загального обсягу виручки від реалізації можна спрямувати на погашення кредитів та відсотків за ними, на інвестиції чи виплату дивідендів. У рамках аналізу *Cash-Flow* обчислюється коефіцієнт, що являє собою відношення *Cash-Flow* і заборгованості (нетто):

$$K_{Cash-Flow} = \frac{Cash - Flow}{\text{Сума заборгованості} - \text{Грошові кошти} - K\Phi B}$$

де: *KΦB* – короткострокові фінансові вкладення.

Цей коефіцієнт характеризує здатність підприємства розрахуватися зі своїми боргами за результатами господарської діяльності.

Крім розглянутих показників у процесі причинно-наслідкового аналізу діяльності підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, за необхідності можуть бути розраховані й інші коефіцієнти, наприклад маневреність робочого капіталу, оборотність запасів та ряд інших. Якщо підприємство є прибутковим, то аналізується також процес формування й розподілу прибутку. Наявність довгострокових фінансових вкладень указує на інвестиційну спрямованість підприємства.

Якщо в результаті аналізу фінансово-господарського стану підприємство визнають неплатоспроможним, рекомендується додатково вивчити склад інвестиційних цінних паперів підприємства, дати оцінку їхній ліквідності, а також доцільності відволікання коштів у названі вкладення.

У цьому аналітичному блоці аналізується також процес формування та використання прибутку. У процесі аналізу визначається, як протягом певного періоду змінюються значення

прибутку від основної реалізації, інших операційних доходів та чистого прибутку, розглядаються фактори, що призводять до їх зміни.

Вивчається також вплив на балансовий прибуток таких показників, як виручка від реалізації, сума непрямих податків, собівартість реалізованої продукції, а також (збиток) від іншої реалізації та позареалізаційних операцій.

Неодмінним елементом аналізу є дослідження напрямків використання прибутку. Якщо підприємство збиткове, можна зробити висновок про відсутність джерела поповнення його власних коштів для здійснення нормальної господарської діяльності. Якщо підприємство використало прибутку більше, ніж отримало, то слід з'ясувати, через що сталися перевитрати, і дати рекомендації стосовно виходу з такого становища.

У процесі аналізу розраховуються також показники, на підставі яких оцінюється прибутковість підприємства (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Показники прибутковості підприємства

Показник	Розрахункова формула	
	Загальна	За статтями балансу
Коефіцієнт прибутковості власного капіталу	Прибуток після оподаткування	$(P.100 - P.200) * P.495^{**}$ Рядок 220*** / Рядок 380****
	Власний капітал	
Операційна рентабельність продажу	Прибуток після оподаткування	$(P.100 - P.200) / (P.010 - P.015 - P.020)^{***}$
	Виручка від реалізації	$P.220^{***} / (P.010 - P.015 - P.020)^{***}$
Рентабельність основної діяльності	Прибуток від реалізації	Рядок 050* / (Рядок 040 + Рядок 045)*
	Собівартість продукції	$P.100^{***} / P.040^{***}$
Коефіцієнт прибутковості активів	Прибуток після оподаткування	$(P.100 - P.200) * P.330^{**}$ $P.220^{***} / P.280^{****}$
	Сума активів	

* Форма №1

** ПБО 2.

Коефіцієнт прибутковості власного капіталу характеризує ефективність вкладення інвестицій у власний капітал.

Операційна рентабельність продажу показує суму чистого прибутку на одиницю реалізованої продукції.

Рентабельність основної діяльності характеризує співвідношення прибутку від реалізації продукції та витрат на її виробництво.

Коефіцієнт прибутковості активів показує суму чистого прибутку на одиницю вартості активів.

Проводячи аудит *Cash-Flow*, слід враховувати, що досить часто прибуток (збиток), відбитий в балансі підприємства та у звіті про фінансові результати, не відповідає реальним фінансовим результатам діяльності підприємства. Це пояснюється тим, що, з одного боку, під дією податкових та інших факторів суб'єктам господарювання не вигідно показувати реальний економічних прибуток, а з іншого — держава з допомогою інструмента амортизації, упровадження податків і платежів, що відносяться на собівартість продукції, та грошово-кредитною політикою може реально впливати на рівень прибутковості підприємств.

Інша складова *Cash-Flow* — амортизація — також перестала відігравати функцію реального фінансового джерела відновлення основних фондів, оскільки обсяги амортизаційних відрахувань є значно меншими, ніж вартість оновлення та модернізації обладнання.

8. Оцінювання ділової активності підприємства.

Ділова активність — це діяльність підприємства, що забезпечує йому виробничі досягнення. Основними їх критеріями є такі показники:

- фондвіддача (відношення виручки від реалізації до балансової вартості основних фондів);
- продуктивність праці (відношення виручки від реалізації до середньооблікової чисельності працівників);
- оборотність коштів у розрахунках (відношення виручки від реалізації до обсягу дебіторської заборгованості);
- оборотність власного капіталу (відношення виручки від реалізації до обсягу власного капіталу);
- оборотність основного капіталу (відношення виручки від реалізації до валюти балансу).

Аудитор може самостійно вибирати найприйнятніші показники фінансового аналізу. У процесі аудиту фінансового стану можна застосовувати й інші підходи, найбільш прийнятні в конкретній ситуації. Низькі значення таких показників є попередженням для потенційних інвесторів, санаторів, кредиторів про недоцільність партнерства з таким підприємством.

Становище підприємства на ринку факторів виробництва і на ринку збуту готової продукції та інші фактори

Залежність підприємства від монопольних постачальників сировини, матеріалів може призвести до перебоїв у його функціонуванні.

Під час санаційного аудиту доцільно перевірити географію поставок у цілому та за окремими постачальниками. Потрібно дослідити також, чи немає фактів закупівлі сировини, матеріалів за завищеними цінами. У разі виявлення таких фактів необхідно з'ясувати їх причини (корисливий інтерес певних відповідальних за закупівлю осіб, мотиви ухилення від оподаткування, диктат постачальників тощо).

З огляду на аналітичну базу суб'єкта господарювання та зовнішні джерела інформації у процесі санаційного аудиту вивчаються основні *параметри маркетингової політики, відбиті в санаційній концепції*. Головну увагу слід приділити таким із них:

- 1) визначення попиту на продукцію та його прогнозування;
- 2) розрахунок прогнозних обсягів виробництва та визначення номенклатури продукції;
- 3) вивчення конкурентоспроможності товарів та створення конкурентних переваг;
- 4) управління товарним асортиментом (розроблення нових видів, модифікація існуючих, зняття з виробництва застарілих моделей);
- 5) забезпечення відповідності рівня якості товарів вимогам ринку;
- 6) розроблення концепції життєвого циклу товарів (на стадіях впровадження, росту, зрілості та спаду);
- 7) розширення інноваційної діяльності, спрямованої на розроблення нових товарів з урахуванням ринкових вимог та стратегії підприємства.

При вивченні діяльності підприємства у сфері збуту слід перевірити, чи немає фактів реалізації продукції за цінами, нижчими за ринкові (чи взагалі за собівартістю або дешевше). За наявності таких фактів потрібно розкрити їх причини.

Під час аудиту необхідно перевірити наявність контрактів, договорів намірів та інших документів, які свідчать про мож-

ливості підприємства на ринку збуту продукції. Здобуту інформацію слід зіставити з даними, наведеними в плані санації.

Якщо підприємство здійснює бартерні розрахунки, слід проаналізувати продукцію, що надходить за бартером, стосовно її ліквідності, необхідності для підприємства, а також цін.

Підприємства з державною часткою власності нерідко відвантажують ліквідну продукцію за заниженими цінами суб'єктам господарювання, які контролюються керівництвом державного підприємства. Водночас у рахунок поставленої продукції постачальникові за бартером надходять неліквідні товари за завищеними цінами. Через це державне підприємство зазнає значних збитків, з нього вихолощуються ліквідні активи, а керівництво підприємства через підконтрольні приватні структури отримує надприбутки.

Прикладом зловживань при здійсненні експортно-імпорتنих операцій є документальне оформлення експорту за заниженими цінами, а імпорту – за завищеними. Різниця між реальними ринковими цінами і тими, які зафіксовані в експортно-імпорتنих контрактах, найчастіше, надходить на приватні рахунки керівництва підприємства в зарубіжних банках. Такі дії можуть призвести до фінансової кризи на підприємстві. У процесі санаційного аудиту їх слід виявити й розробити рекомендації щодо унеможливлення розглянутих порушень.

Важливим елементом санаційного аудиту є аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства та виявлення «слабких місць» у цій сфері. Особлива увага звертається на аналіз витрат на виробництво. На підставі первинних бухгалтерських документів визначається сума витрат у собівартості продукції, які не пов'язані з виробничо-господарською діяльністю. При цьому аналізується фактична (у натуральному та вартісному виразі) наявність сировини, матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів, інших товарно-матеріальних цінностей, які не мають відношення до виробництва продукції. На цій основі розробляються рекомендації щодо їх дальшого використання, у тім числі продажу.

Аналізується також рух основних фондів та амортизаційних відрахувань. Звертається увага на основні фонди, що їх придбано, реалізовано, ліквідовано або здано в оренду протягом останніх періодів. Показники завантаженості основних фондів,

знос, матеріало- та енергомісткості, прогресивності технологічних процесів порівнюються з аналогічними показниками діяльності підприємств, найліпших у своїй галузі.

Крім того досліджуються тенденції зміни таких статей, як незавершені капітальні вкладення та майно в оренді, оскільки ці активи не беруть участі у виробничому обороті і, за певних умов, збільшення їх частки може негативно вплинути на результативність фінансової і господарської діяльності підприємства. На основі результатів оцінки визначають можливості їх реалізації (в рахунок погашення заборгованості) чи приватизації.

У процесі санаційного аудиту необхідно зробити висновок про конкурентоспроможність продукції та про причини її недостатнього рівня. З цією метою досліджуються стан реалізації, ціни, основні споживачі продукції та конкуренти. Аналізуються також обсяги та номенклатура продукції, рівень монополізму в галузі.

Значна залежність підприємства від монопольних постачальників сировини, матеріалів та кооперованих поставок може призвести до перебоїв у функціонуванні. Тому в процесі санаційного аудиту доцільно визначитися щодо географії поставок у цілому та в розрізі окремих постачальників.

Аналізуючи показники праці, досліджують динаміку чисельності працівників та рівня заробітної плати, обсяги прихованого безробіття, плинність кваліфікованих робітників та інженерно-технічних кадрів. З'ясовуються також причини, які призвели до втрат робочого часу (відсутність замовлень, сировини, утрата традиційних ринків збуту, висока ціна продукції, незадовільна робота обладнання, відсутність маркетингових досліджень тощо), робиться висновок про відповідність (невідповідність) кількості працівників потребам виробництва.

Аналізуючи фінансово-господарський стан підприємства, не можна обминути Закон України від 25 червня 1991р. «Про охорону навколишнього середовища», необхідно звернути увагу на наявність очисних споруд, їхній стан та використання, а також вплив виробництва на навколишнє середовище. Крім того використовують інформацію про розмір сплачених штрафних санкцій за забруднення довкілля.

На підставі даних, одержаних в результаті санаційного аудиту, розробляють загальні висновки та пропозиції щодо доціль-

ності ліквідації чи санації підприємства. Якщо виробничий потенціал підприємства зруйновано, структура балансу незадовільна, ринки збуту продукції втрачено, стратегія розвитку підприємства відсутня, то, як уже було сказано, приймається рішення про консервацію та ліквідацію цієї господарської структури.

З цього приводу слід зазначити, що Кабінет Міністрів України своєю постановою дозволив Міністерству промисловості приймати рішення про консервацію основних фондів та про тимчасове виведення з експлуатації виробничих потужностей як державних підприємств, так і підприємств інших форм власності. Затверджено також положення про порядок здійснення такої консервації. При цьому встановлено, що витрати на проведення консервації та розконсервації виробничих потужностей покриваються за рахунок прибутку підприємств, який залишається після внесення платежів у бюджет.

Якщо санаційний аудит показав, що підприємство має реальну можливість відновити платоспроможність, має достатньо підготовлений менеджмент, ринки збуту продукції, а також реальні можливості для залучення фінансових ресурсів зовнішнього санатора, то приймається рішення про проведення фінансового оздоровлення підприємства.

Аналіз причин кризи та сильних і слабких сторін підприємства та експертна оцінка запланованих санаційних заходів

Визначається повнота врахування в санаційній концепції всіх причин та факторів, які призвели до кризової ситуації, перевіряється, чи правильно були використані методи ідентифікації причин кризи, встановлюється, чи діють причини кризи й досі чи вони вже подолані (або зникли самі по собі). Визначаються вид та фаза фінансової кризи; систематизуються причини кризи; виявляються фактори, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники діяльності підприємства; систематизуються сильні та слабкі сторони в діяльності підприємства.

Для з'ясування фактичного стану підприємства та перспективи його розвитку у практиці санаційного аудиту застосовують так званий *СОФТ-аналіз* (SOFT-analysis) – аналіз сильних

і слабких сторін, а також наявних шансів і ризиків. В економічній літературі СОФТ-аналіз називають ще СВОТ-аналізом (SWOT-analysis). Даний вид аналізу може стосуватися всього підприємства, його структурних підрозділів, а також окремих видів продукції. На основі результатів аналізу ендogenous середовища розробляються рекомендації, що мають на меті:

- 1) усунення наявних слабких місць;
- 2) ефективного використання існуючого потенціалу (сильних сторін).

<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> • кваліфікований інженерно-технічний персонал; • низькі витрати на заробітну плату; • наявність власних виробничих споруд; • прихід молодих та енергійних співробітників фінансових служб 	<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> • інертність та зловживання керівництва підприємства; • крадіжки на виробництві; • застарілий асортимент продукції; • висока енергомісткість продукції; • неефективна діяльність служби збуту
<p>Додаткові шанси:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ринок сформований в основному за рахунок імпорту; • держава вживає протекціоністських заходів, спрямованих на захист вітчизняного товаровиробника; • іноземні інвестори виявляють значний інтерес до галузі, якій належить підприємство 	<p>Ризики:</p> <ul style="list-style-type: none"> • криміногенний ризик; • інфляційний ризик (знецінення реальної вартості капіталу); • ризик неплатоспроможності чи банкрутства контрагентів; • ризик зміни податкового законодавства та накладення фінансових санкцій

Рис. 4.3. Матриця СОФТ-аналізу.

У результаті СОФТ-аналізу екзогенного середовища виявляється позитивний та негативний вплив на підприємство іззовні, а на цій підставі виробляються пропозиції, які мають на меті:

- 1) нейтралізувати можливі ризики;
- 2) використати додаткові шанси.

Типові приклади сильних та слабких сторін вітчизняних підприємств, а також шансів і ризиків, які можуть виникнути під дією зовнішніх обставин, наведено на рис. 4. 3.

Під час санаційного аудиту сильні та слабкі сторони діяльності підприємства слід оцінювати з урахуванням основних тенденцій змін у зовнішньому щодо підприємства середовищі.

Наявна виробнича програма на актуальну дату може бути сильною стороною підприємства, проте згодом під дією

зовнішніх факторів вона може стати недосконалою і перетворитися на його слабину. Так як сильні та слабкі сторони є відносними показниками, відповідні висновки мають ґрунтуватися на порівнянні з аналогічними характеристиками підприємств-конкурентів.

Під час аналізу сильних та слабких сторін визначаються критичні сфери, які під дією специфічних зовнішніх та конкурентних факторів впливають на економічні результати підприємства, а далі встановлюються ключові параметри, від яких залежить ефективність господарської діяльності. На практиці досить часто в ході СОФТ-аналізу використовуються такі методи контролінгу, як анкетування та АВС-аналіз. Результати аналізу унаочнюються у вигляді діаграм, матриць, схем, графіків.

У ході аудиту перевіряється повнота та правильність розрахунку цільових показників. Важливо з'ясувати, чи правильно розрахована потреба в капіталі, необхідному для проведення санації, і чи заплановані заходи щодо мобілізації фінансових ресурсів достатні для її задоволення. Оцінюється реальність мобілізації окремих джерел фінансових ресурсів, запланованих підприємством, наприклад можливість отримання санаційних кредитів, державних гарантій, або реальність розміщення емісії цінних паперів. Аудитор має обговорити з керівництвом суб'єкта господарювання плани майбутніх дій, завдяки яким підприємство сподівається вийти з фінансової кризи, діставши обґрунтовану гарантію того, що план санації є здійсненним і його реалізація поліпшить ситуацію. Слід уточнити, чи враховується можлива збитковість підприємства на початкових етапах санації, та визначити джерела покриття збитків. Планом санації має бути передбачена якомога повніша інтеграція та координація окремих структурних сфер, таких як маркетинг, науково-дослідна робота, постачання, збут, персонал, фінансування, бухгалтерія.

Якщо в санаційній концепції передбачено інвестування, продаж окремих об'єктів основних фондів чи використання державної фінансової підтримки, то слід перевірити, чи узгоджені строки їх проведення з іншими санаційними заходами. Перевіряється також, чи враховані всі податкові аспекти санації.

Якщо планується мобілізувати приховані резерви, то треба враховувати можливість виникнення об'єктів оподаткування,

з яких слід сплачувати податок на додану вартість та податок на прибуток. Перевіряється, чи відповідають наявні у підприємства фінансові та матеріально-технічні можливості запланованим показникам щодо зростання обсягів реалізації продукції. Здебільшого, істотне поліпшення ситуації зі збутом та прибутковістю підприємства планується на другий та третій рік санації.

4.4. Принципи складання акта аудиторської перевірки

Аудит завершується загальною оцінкою санаційної спроможності підприємства з подальшим прийняттям рішення про доцільність санації чи ліквідації суб'єкта господарювання та складанням акта аудиторської перевірки.

На підставі здобутих у результаті санаційного аудиту даних розробляються загальні висновки та пропозиції щодо доцільності ліквідації чи санації підприємства. Якщо виробничий потенціал підприємства зруйновано, структура балансу незадовільна, ринки збуту продукції втрачено, стратегія розвитку підприємства відсутня, концепція санації недосконала, то робиться висновок про санаційну неспроможність підприємства та доцільність його ліквідації.

Якщо санаційний аудит показав, що підприємство має реальну можливість відновити платоспроможність, має достатньо підготовлений менеджмент, ринки збуту продукції, а також реальні можливості для залучення фінансових ресурсів зовнішнього санатора, то робиться висновок про можливість проведення його санації. В акті про результати санаційного аудиту потрібно чітко відбити поточний стан підприємства й визначити його санаційні шанси з огляду на прогнози розвитку самого підприємства та навколишнього середовища. Акт має бути не лише достовірним та інформаційно насиченим, а й містити переконливі обґрунтування тих чи інших висловлених у ньому тверджень, а також найістотніші висновки, на яких ґрунтується оцінка санаційної концепції.

Акт аудиторської перевірки може складатися з таких розділів:

1. *Основні відомості про аудитора та аудиторську фірму.*

Подається така інформація:

- назва аудиторської фірми, номер і дата ліцензії, виданої Аудиторською палатою, адреса, телефон;
- відомості про аудитора: прізвище, ініціали, номер, дата видачі сертифіката аудитора.

2. *Підстави для здійснення аудиту, мета, методи та обсяг.*

Зазначаються замовники аудиту, відповідні законодавчі підстави, об'єкт аудиту (реквізити підприємства), мета та завдання цього заходу, основні документи й методи, використані під час його здійснення.

Акт адресується клієнтові, як того потребують умови взятого аудитором зобов'язання, і має містити ще й таку інформацію: брав аудитор участь у розробці плану санації чи він працював з уже готовим планом; період, протягом якого проводився аудит.

3. *Оцінка достовірності інформації та наданих доказів.*

Акт має чітко викладати думку аудитора про відбитий у звітності фінансовий стан підприємства, а також про наведені у плані санації дані з погляду їх повноти, достовірності, реальності та об'єктивності.

Аудитор має констатувати виконання неодмінних передумов здійснення аудиту:

а) фінансова інформація була підготовлена згідно з нормативною базою, якою керується підприємство у практичній діяльності;

б) подана інформація за обсягом достатня для оцінювання плану санації;

в) усі матеріальні питання, що стосуються правильного розуміння фінансової інформації, відбиті адекватно.

4. *Висновки про санаційну спроможність чи неспроможність.*

З огляду на актуальну фінансово-господарську ситуацію та причини кризи на підприємстві – об'єкті аудиту, сильні та слабкі сторони в його діяльності, найважливіші санаційні заходи, що плануються, робиться остаточний висновок про санаційну спроможність (неспроможність) цього підприємства. При цьому головним є таке:

– документальне підтвердження наявних передумов санаційної спроможності (неспроможності);

- визначення основних ризиків;
- оцінка санаційних заходів (якщо вони мають сенс).

Остаточний висновок можливий у трьох варіантах.

1. Однозначно стверджується, що концепція санації відбиває реальний стан справ і підприємство є санаційно спроможним.

2. Зазначається, що план санації можна реалізувати, виконавши певні рекомендації, зроблені під час санаційного аудиту.

3. План санації визнається нереальним, а сама санація – неможливою.

Якщо аудитор установлює, що санація підприємства можлива лише при виконанні певних рекомендацій, зроблених у ході аудиту, то він має зробити посилання на зміст даних рекомендацій. Якщо план санації визнано недосконалим, аудитор має обґрунтувати цей висновок, назвати позиції плану, які є недостовірними або сумнівними щодо здатності підприємства їх реалізувати й продовжувати свою фінансово-господарську діяльність у майбутньому. Якщо аудитор переконаний у тому, що підприємство не в змозі надалі функціонувати, він має дати таке формулювання: концепція санації є хибною.

Теми рефератів

1. *Сутність та основні завдання санаційного аудиту.*
2. *Методи визначення санаційної спроможності підприємства.*
3. *Методи та програма санаційного аудиту.*
4. *Порядок проведення санаційного аудиту.*
5. *Порядок складання акта аудиторської перевірки.*
6. *Аналіз виробничо-господарської діяльності в процесі санаційного аудиту підприємства.*
7. *Аналіз фінансової сфери в процесі санаційного аудиту підприємства.*

Запитання для самоконтролю

1. Назвіть основні принципи санаційного аудиту.
2. Яка мета санаційного аудиту?
3. Назвіть етапи санаційного аудиту.
4. Дайте визначення поняття “санаційна спроможність підприємства”.

5. Назвіть методи та інструменти санаційного аудиту.
6. Назвіть джерела інформації для проведення санаційного аудиту.
7. З яких етапів складається аналіз виробничо-господарської діяльності в процесі санаційного аудиту?
8. Назвіть джерела інформації для проведення аудиту фінансової сфери підприємства.
9. З яких етапів складається аудит фінансової сфери підприємства?
10. Назвіть основні показники, що характеризують структуру капіталу та фінансову незалежність підприємства.
11. Що таке платоспроможність підприємства?
12. Які співвідношення окремих груп пасивів та активів характеризують поточну ліквідність балансу підприємства?
13. Назвіть основні показники, що характеризують ліквідність та платоспроможність підприємства.
14. Розкрийте сутність аналізу Cash-Flow.
15. Назвіть основні показники, що характеризують прибутковість підприємства.
16. У чому полягає зміст аналізу становища підприємства на ринку факторів виробництва та на ринку збуту готової продукції в процесі санаційного аудиту?
17. У чому полягає зміст аналізу причин кризи та сильних і слабких сторін підприємства в процесі санаційного аудиту?
18. Яким чином проводиться експертна оцінка запланованих санаційних заходів?
19. Назвіть основні розділи акта аудиторської перевірки.
20. Розкрийте суть розділ акта аудиторської перевірки “Висновки про санаційну спроможність чи неспроможність”.

Тести

1. Основна мета санаційного аудиту така:

- 1) визначення достовірності звітності підприємства, її повноти і відповідності чинному законодавству;
- 2) формування висновків щодо реального фінансового стану підприємства;
- 3) оцінювання санаційної спроможності підприємства на підставі аналізу фінансово-господарської діяльності та наявної санаційної концепції;
- 4) розробка санаційної концепції підприємства;
- 5) визначення повноти та правильності нарахування та сплати податкових платежів до бюджету.

2. Замовниками санаційного аудиту підприємства, яке перебуває у фінансовій кризі, можуть бути:

- 1) позикодавець (наприклад банківський консорціум) – якщо вирішується питання про надання санаційного кредиту;
- 2) підприємство-боржник – якщо воно пропонує укласти мирову угоду та здійснити санацію в ході провадження справи про банкрутство;
- 3) державна комісія з цінних паперів та фондового ринку – у разі емісії цінних паперів;
- 4) потенційний санатор – якщо вирішується питання про санацію підприємства з його реорганізацією (злиттям, приєднанням);
- 5) консалтингова фірма – у разі розробки плану санації.

3. Аналізуючи виробничо-господарську діяльність підприємства, аудитор виконує таку роботу:

- 1) аналізує позичковий капітал;
- 2) обчислює показники ліквідності та платоспроможності;
- 3) аналізує витрати на виробництво;
- 4) аналізує рух основних фондів та амортизаційних відрахувань;
- 5) оцінює показники праці.

4. До основних показників, які характеризують структуру капіталу та фінансову незалежність підприємства, відносять:

- 1) показник фінансового левериджу;
- 2) показник абсолютної ліквідності;
- 3) коефіцієнт покриття;
- 4) коефіцієнт автономії;
- 5) коефіцієнт фінансової стабільності.

5. Основні показники ліквідності та платоспроможності підприємства:

- 1) коефіцієнт покриття;
- 2) рентабельність продажу;
- 3) оборотність оборотних засобів;
- 4) коефіцієнт абсолютної ліквідності;
- 5) коефіцієнт фінансового левериджу.

6. Підприємство вважатиметься неплатоспроможним у такому разі:

- 1) наявних активів у ліквідній формі недостатньо для задоволення в установлений строк вимог, висунутих до підприємства кредиторами;
- 2) коефіцієнт абсолютної ліквідності є меншим за 0,2;
- 3) коефіцієнт покриття дорівнює 1;
- 4) надто низьким є значення показника фінансового левериджу;
- 5) до арбітражного суду надійшов позов з боку кредиторів.

7. Показник Cash-Flow характеризує:

- 1) розмір чистих грошових потоків, які залишаються в розпорядженні підприємства;
- 2) розмір чистого прибутку підприємства;
- 3) обсяг вхідних грошових потоків підприємства;
- 4) обсяг реалізації продукції;
- 5) чистий прибуток та амортизацію.

8. До основних показників оцінки ділової активності підприємства належать:

- 1) продуктивність праці;
- 2) фондовіддача;
- 3) ринковий курс акцій;
- 4) оборотність коштів у розрахунках;
- 5) оборотність основного капіталу.

9. Діагностуючи сильні та слабкі сторони підприємства, а також потенційні ризики та додаткові шанси, застосовують такі методи:

- 1) СОФТ-аналіз;
- 2) бенчмаркінг;
- 3) нуль-базис бюджетування;
- 4) вартісний аналіз;
- 5) СВОТ-аналіз.

Задачі

1. На основі даних про діяльність підприємства розрахувати показники аудиту власного капіталу, а саме: коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт фінансового левериджу, коефіцієнт забезпечення власними коштами, чисті активи підприємства та коефіцієнт маневреності власного капіталу, якщо відомо, що власний

капітал підприємства рівний 450000 грн, валюта балансу 862000 грн, позиковий капітал 362000 грн, необоротні активи 331000 грн, оборотні активи 369000 грн, довгострокові зобов'язання 200000 грн, активи 821000 грн.

2. На основі даних про діяльність підприємства розрахувати показники аудиту власного капіталу, а саме: дивіденди на одну просту акцію, рентабельність акції, чистий прибуток на одну просту акцію та коефіцієнт цінності акцій, якщо відомо, що виручка від реалізації 300000 грн, собівартість реалізованої продукції 200000 грн, інші операційні доходи 400 грн, адміністративні витрати 15000 грн, витрати на збут 5000 грн, інші операційні витрати 12000 грн, дивіденди 6000 грн., кількість простих акцій 200000 шт, ринкова вартість однієї акції 0,01 грн.

3. Розрахувати ефект фінансового леввериджу АТ "ТС", якщо відомо, що валовий прибуток підприємства рівний 5600 грн, процентна ставка за кредит – 25 %, власний капітал підприємства 12000 грн, залучений капітал підприємства 4850 грн.

4. На основі даних про діяльність ВАТ "ПРОМ" розрахувати показники аналізу ліквідності активів підприємства (коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, коефіцієнт абсолютної ліквідності, норму грошових резервів та коефіцієнт покриття періодичних виплат), якщо на розрахунковому рахунку підприємства знаходиться 30000 грн, поточні активи 600000 грн, товарно-матеріальні запаси – 6000 грн, середні щоденні виплати грошових коштів за операціями підприємства 17700 грн, гроші в касі 1000 грн, кредиторська заборгованість рівна 62000 грн, дебіторська на 4000 грн більша, короткострокова заборгованість 48000 грн. У розпорядженні підприємства також є акції п'яти підприємств на загальну суму 800 грн.

5. Розрахувати показники оцінки платоспроможності підприємства (поточну платоспроможність, коефіцієнт покриття, коефіцієнт забезпечення власними засобами та коефіцієнт Бівера) за наступними даними: поточні зобов'язання підприємства рівні 192000 грн, грошові кошти та їх еквівален-

ти в національній валюті – 120000 грн, поточні фінансові інвестиції – 32000 грн, довгострокові зобов'язання – 52000 грн, довгострокові фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств 21000 грн, оборотні активи підприємства становлять 201000 грн, необоротні – 280000 грн, амортизація – 17000 грн, власний капітал – 365000 грн, чистий прибуток – 62000 грн.

6. Розрахувати показники оцінки ділової активності підприємства (продуктивність праці, оборотність власного капіталу, оборотність основного капіталу, середній строк обороту дебіторської заборгованості та середній строк обороту кредиторської заборгованості), якщо відомо, що середня чисельність працівників рівна 340 осіб, виручка від реалізації 300000 грн, власний капітал 321000 грн, валюта балансу – 728000 грн, дебіторська заборгованість – 34000 грн, кредиторська заборгованість 12000 грн.

7. Провести оцінку майнового стану підприємства, розрахувавши зведений коефіцієнт придатності необоротних активів, фондівіддачу, фондоемність, коефіцієнт рентабельності необоротних активів та коефіцієнт випередження продуктивності праці і заробітної плати, використавши такі дані: сума необоротних активів по залишковій вартості – 68000 грн, сума необоротних активів по первісній вартості – 142000 грн, виручка від реалізації 341000 грн, вартість необоротних активів – 234000 грн, чистий прибуток – 32000 грн, обсяг виготовленої продукції за звітний період 1200000 грн, за попередній 956000 грн, середньоспискова чисельність персоналу за звітний період 341 чол., за попередній 296 чол., фонд оплати праці за звітний період 756000 грн, за попередній – 701000 грн.

8. У рамках аналізу грошових потоків підприємства розрахувати коефіцієнт Cash-Flow, коефіцієнт ліквідності грошових потоків та обчислити коефіцієнт ефективності грошових потоків, виходячи з таких даних: чистий грошовий потік – 10000 грн, заборгованість підприємства 554050 грн, грошові кошти підприємства 45 000 грн, короткострокові фінансові вкладення 36000 грн, валовий додатний грошовий потік 282414,22 грн, залишок грошових коштів на кінець 49827,63 грн,

та на початок періоду 17500 грн, валовий від'ємний грошовий потік 250086, 58 грн.

9. Оцінити прибутковість підприємства, розрахувавши коефіцієнт прибутковості власного капіталу, операційну рентабельність продажу, рентабельність основної діяльності, коефіцієнт прибутковості активів та головний показник прибутковості, виходячи з таких даних: прибуток після оподаткування 3885,83 грн, власний капітал 410650 грн, виручка від реалізації (з ПДВ) 301150 грн, прибуток від реалізації 16908,33 грн, собівартість продукції 201150 грн, прибуток до оподаткування 7908,33 грн, активи 1032050 грн, нематеріальні активи 51175 грн.

10. Оцінити вартість підприємства як цілісного майнового комплексу методом балансової вартості (по фактичній вартості) та розмір статутного фонду акціонерного товариства, виходячи з таких даних: залишкова вартість основних засобів 276175 грн, залишкова вартість нематеріальних активів 48675 грн, запаси і затрати, які входять у валюту балансу, 162950 грн, довгострокові фінансові вкладення 51175 грн, інші необоротні активи 26175 грн, грошові кошти, розрахунки та інші активи 325350 грн, довгострокові пасиви 97350 грн, розрахунки та інші пасиви 518450 грн, незавершені капітальні вкладення 6175 грн, вилучення вартості майна, для якого встановлено особливий режим приватизації, 32485 грн, нематеріальні активи, які не відображені в балансі, 2433.75 грн, зональний коефіцієнт 1,1 грн.

11. Оцінити вартість підприємства як цілісного майнового комплексу методом балансової вартості (по відновній вартості активів та по вартості виробничих активів), виходячи з таких даних: фактична вартість майна підприємства 280875 грн, індекс інфляції 120%, залишкова вартість основних фондів 276175 грн, 25% ОФ не беруть безпосередньої участі у виробничому процесі, в балансі не відображено 15% ОФ, що орендуються підприємством.

12. Оцінити вартості майна підприємства методом оцінки майбутніх чистих грошових потоків при незмінному та змінному обсязі ЧГП, якщо обсяг чистих грошових потоків дорівнює

32327,63 грн, вартість майна, оціненого по фактичній вартості активів, – 280875 грн, ринкова вартість акції 1,5 грн, річна доходність акції 0,04 грн, активи будуть використовуватись, в середньому, ще протягом 10 років; ЧГП зростає протягом 1– 5 років на 10%, протягом 6–10 років на 5%; дисконтна ставка – 10%, з урахуванням інфляції та ризику дисконтна ставка протягом року зростає на 1%; ліквідаційна вартість складає 90% вартості майна, оціненого по фактичній вартості активів.